

Záznam – stavební kámen informačního systému knihovny

Příspěvek vychází z tematického okruhu *evidence a registrace sbírek v elektronické podobě*. Přes svůj poněkud obecný název se pokouší prezentovat konkrétní informační systém, jaký je vytvářen a užíván ve Středočeské vědecké knihovně v Kladně na základě aplikace automatizovaného knihovního systému Advanced Rapid Library (ARL).

Knihy nebo jiná neperiodická publikace je v ARL reprezentována dvěma typy záznamů:

- bibliografickým záznamem, který popisuje titul a jeho určité vydání
- záznamem exempláře (holding), jenž obsahuje údaje o konkrétním fyzickém dokumentu, tzv. knihovní jednotce (přírůstkové číslo, signaturu a další evidenční a lokační údaje)

Zatímco bibliografický záznam potřebuje čtenář, aby v katalogu knihovny našel to, co si chce vypůjčit, záznam holding potřebuje knihovník, aby ze skladu přinesl to, co si čtenář pod bibliografickým záznamem představoval – konkrétní knihu, mapu, kompaktní disk nebo jiný dokument. Záznamy holding jsou také základem knihovní evidence – z nich se vytváří přírůstkový seznam, podle nich se evidují výpůjčky a další uživatelské transakce.

Obr.1 Informace z bibliografického záznamu a záznamů holding poskytované uživateli v elektronickém katalogu přístupném na internetu (IPAC) – záznam knihy *Mikoláš Aleš a Kladno*:

Název	Mikoláš Aleš a Kladno
Aut. údaje	Jaroslav Pergl; [s ilustracemi Mikoláše Alše a Cyrila Boudy]
Autor	Pergl Jaroslav 1912-1993
Vydání	Vyd. 1.
Nakl. údaje	Kladno : [s.n.] , 2000
Rozsah	123 s. : il.
Jazyk dok.	cze - čeština
Země vyd.	CZ - Česká republika
MDT	75.071.2 * 929 * 75.071.1
Hesla osobní	Aleš Mikoláš 1852-1913
Hesla korp.	Dům U České koruny, Kladno, Česko
Předmět.heslo	malíř - Česko - stol. 19. a 20.
Hesla geogr.	Kladno (Česko)
Forma, žánr	stati
Katal.org.	KL001 - Kladno SVK
Počet ex.	3, z toho volných 1, prezenčně 1
Soubor	Odborná literatura (knihy a mapy)

Signatura	Oddělení	Dislokace	Info
J 185878/RR	Regionální studovna	sklad RD	pouze prezenčně
J 185878/RR a	Půjčovna literatury	místní sklad	
J 185878/RR b	Výměnný fond L	půjčeno městské knihovně	není v SVK

Bibliografické záznamy vznikají postupným procesem. Podílí se na něm pracoviště akvizice (vytváří jednoduchý záznam obsahující pouze název dokumentu, ISBN, cenu a jméno vydavatele), jmenného popisu a věcného popisu. Ve fázi jmenného popisu, respektive před ním, využívají katalogizátorky možnosti spojit se prostřednictvím protokolu Z39.50, který je součástí ARL, s katalogy jiných knihoven přístupnými na internetu (zpravidla s využitím Jednotné informační brány). Pokud v některém z nich najdou již hotový záznam

odpovídajícího dokumentu, importují ho do našeho systému. Jmenný a věcný popis se pak zjednoduší pouze na úpravu přejatého záznamu.

V případě edice, několikadílné encyklopedie nebo periodického dokumentu (časopisu, deníku) se situace se záznamy komplikuje. Zůstaňme jen u posledního případu, u záznamů **periodik – seriálů**. V ARL používáme pět typů záznamů pro popis a evidenci seriálů:

- bibliografický záznam titulu, tzv. souborný záznam
- bibliografický záznam svazku (ročníku)
- záznamy exemplářů (holding) svazku
- záznam čísla
- záznamy exemplářů (holding) čísla

Všechny tyto typy záznamů jsou pro potřeby zpracování a pak hlavně pro potřeby vyhledávání navzájem propojené. Jako vazby slouží kódy záznamů zapsané do příslušných polí. Zde je na místě zmínit se aspoň několika slovy o struktuře záznamu. Verze ARL užívaná ve Středočeské vědecké knihovně v Kladně vychází ze standardní struktury dané mezinárodním formátem UNIMARC. Tam, kde pole formátu UNIMARC nestačí, jsou doplněna pole vlastní, interní. Nutno říci, že pro vytváření vazeb mezi záznamy se ve většině případů vystačí se standardními poli, protože UNIMARC poskytuje tak široké možnosti, že je v praxi ani není možné všechny využít.

Ukažme si teď jednotlivé typy záznamů a jejich propojení na příkladu periodika *Posel z Budče*:

Bibliografický záznam titulu (souborný záznam, jen vybraná pole):

```
001      s002256
200 1    $a Posel z Budče $e list poutníků na staroslavnu Budeč
210      $a Kladno $c Okresní úřad $a Unhošť $c Vikariátní úřad $d
1991-
326      $a 1x ročně $b 1999-
610 1    $a náboženství
610 1    $a kultura
610 1    $a historie
610 1    $a vlastivěda
675      $a 943.7
801      $b KLG001
910      $b RR V/1169
```

Bibliografický záznam ročníku (jen vybraná pole) – vzhledem k periodicitě obsahuje ročník jen jedno číslo:

```
001      s014774
200 1    $a Posel z Budče $e almanach poutníků na staroslavnu Budeč
210      $a Kladno $c Okresní úřad Kladno $d 2001
326      $a 1x ročně $b 1999-
461 1    $1 001 1_un_cat*s002256 (vazba na souborný záznam)
915      $a Roč. 10 $b č. 18 $c 2001
```

Záznam exempláře (holding) ročníku (jen vybraná pole):

001 s014774_0001
100 \$s RR V/1169 \$l URG \$d UKL \$r KL (*signatura, lokační údaje*)
200 \$d 1 (*výpůjční doba - 1 = prezenční výpůjčka*)

Záznam čísla (jen vybraná pole):

001 sg003893_2001_001_018
200 1 \$a Posel z Budče \$e list poutníků na staroslavnu Budeč
461 1 \$1 001 1_un_cat*s002256 (*vazba na souborný záznam*)
462 1 \$1 001 1_un_cat*s014774 (*vazba na záznam ročníku*)
915 \$a Roč. 10 \$b č. 18 \$c 2001

Záznam exempláře (holding) čísla (jen vybraná pole):

001 sg003893_2001_001_018_0001
100 \$l URG \$d UKL \$r KL
200 \$d 1
400 \$a 20011008 \$b 1_un_auth*v205139 \$d 0 \$f CZK \$i
l_order*003111 \$j 1_subscription*987848 \$k POV \$l URGUKL \$m
311 \$n TKL (*mj. vazby na záznamy objednávky a předplatného*)

Obr. 2 Souborný záznam seriálu v elektronickém katalogu IPAC s odkazy na další záznamy:

Název	Posel z Budče		
Podnázev	list poutníků na staroslavnu Budeč		
Nakl. údaje	Kladno ; Umhošť ; Okresní úřad ; Vikariátní úřad , 1991-		
Rozsah	sv. ; 42 cm		
Jazyk dok.	cze - čeština		
Země vyd.	CZ - Česká republika		
Poznámky	2x8 s.		
Anotace	Časopis přináší články o současné a minulé Budči		
MDT	943.7		
Klíč. slova	náboženství * kultura * historie * vlastivěda		
Katal.org.	KLK 001		
Počet ex.	1, z toho volných 0, prezenčně 1		
Číslování	Č. září (1991)-		
Periodicita	1x ročně 2x ročně		
Soubor	Časopisy a deníky - souborný záznam periodika		
Signatura	RR V/1169		
Odkazy	(5) Časopisy a deníky - číslo periodika (11) Časopisy a deníky - svázaný ročník periodika (99) Databáze článkové bibliografie		
Signatura	Oddělení	Dislokace	Info
RR V/1169	Regionální studovna		pouze prezenčně

Mezi odkazy ze záznamu seriálu je uveden také odkaz do databáze článkové bibliografie. Ta obsahuje další typ záznamů informačního systému, a tím je **záznam článku**. Záznamy článků vznikají excerpací vybraných periodik – v našem případě periodik buď regionálních, středočeských, nebo celostátních, která obsahují ve větší míře články se vztahem ke Středočeskému kraji. Příkladem může být záznam článku právě z časopisu *Posel z Budče*:

Obr.3 Záznam článku z databáze regionální článkové bibliografie:

Název	Jaroslav Pergl, Mikoláš Aleš a Kladno
Aut. údaje	[autor recenze] Zdeněk Kuchyňka
Autor	Kuchyňka Zdeněk 1954-
Zdroj.dok.	Posel z Budče : almanach poutníků na staroslavnou Budeč. - Roč. [9], č. 17 (30.09.2000), s. 72. - Okresní úřad. Kladno : Kladno
Recenz.dok.	Mikoláš Aleš a Kladno / Pergl Jaroslav . - Kladno : [s.n.], 2000
Jazyk dok.	cze - čeština
Země vyd.	CZ - Česká republika
Anotace	Recenze knihy vydané z kopie rukopisu z r. 1963.
MDT	75 * 929
Hesla osobní	Aleš Mikoláš 1852-1913
Hesla díla	Mikoláš Aleš a Kladno / Pergl Jaroslav
Hesla geogr.	Kladno (Česko)
Forma, žánr	recenze
Klíč.slova	malíři * biografie * literatura faktu
Předm. kat	výtvarné umění - české malířství
Katal.org.	KL001 - Kladno SVK
Soubor	Databáze článkové bibliografie

Lupy v polích záznamu představují odkazy – na záznam seriálu *Posel z Budče*, ale také na záznam knihy *Mikoláš Aleš a Kladno*. Jedná se totiž o recenzi knihy, která je ve fondu knihovny a jejíž záznam je tedy také uložen v elektronickém katalogu (viz obr. 1).

Odkazy, respektive vazby na další záznamy, budou zřejmé ze záznamu článku zobrazeném ve struktuře formátu UNIMARC:

```

001      r002006 (kód záznamu článku)
200 1   $a Jaroslav Pergl, Mikoláš Aleš a Kladno $f [autor recenze]
        Zdeněk Kuchyňka
330     $a Recenze knihy vydané z kopie rukopisu z r. 1963.
463 1   $1 001 1_un_cat*sg003893_1999_099_002 $1 2001 $a Posel z
        Budče $e almanach poutníků na staroslavnou Budeč $v Roč. [9],
        č. 17 (30.09.2000), s. 72 $1 210 $a Okresní úřad. Kladno $c
        Kladno (vazba na záznam čísla seriálu)
470 1   $1 001 1_un_cat*c246883 $1 2001 $a Mikoláš Aleš a Kladno $f
        Jaroslav Pergl $1 700 1 $3 1_un_auth*p0202863 $a Pergl $b
        Jaroslav $f 1912-1993 $4 070 $1 210 $a Kladno $c [s.n.] $d
        2000 (vazba na záznam knihy)
600 1   $a Aleš $b Mikoláš $f 1852-1913 $3 1_un_auth*p0200027
604     $1 2001 $a Mikoláš Aleš a Kladno $1 700 1 $3
        1_un_auth*p0202863 $a Pergl $b Jaroslav $f 1912-1993 $4 070
607     $a Kladno (Česko) $2 UN_AUTH_215 $3 1_un_auth*g0100247
608     $a recenze $3 1_un_auth*u0000012
610 1   $a malíři
610 1   $a biografie
610 1   $a literatura faktu
615     $a výtvarné umění $x české malířství $3 1_un_auth*u0000080
675     $a 75 $v 1.vyd. $z cze
675     $a 929 $v 1.vyd. $z cze
700 1   $a Kuchyňka $b Zdeněk $f 1954- $3 1_un_auth*p0204220 $4 675
801 0   $a CZ $b KLG001 $c 20001020 $g AACR2
    
```

Při pohledu na záznam ve formátu UNIMARC se ukazuje, že většina polí má tak či onak funkci nějakého odkazu. V praxi to znamená, že údaje do nich nebyly prostě zapsány,

ale byly tam vloženy, přebrány z jiných záznamů, a to postupem, jemuž se obvykle říká **validace**.

Pole:

- 463 – údaje o zdrojovém dokumentu ze záznamu čísla seriálu *Posel z Budče*
- 470 – údaje o recenzované knize z bibliografického záznamu *Mikoláš Aleš a Kladno*
- 600 – údaje věcného popisu ze záznamu personální autority *Mikoláš Aleš*
- 604 – údaje o autorovi recenzované knihy ze záznamu personální autority *Jaroslav Pergl*
- 607 – údaje věcného popisu ze záznamu geografické autority *Kladno*
- 608 – údaje o druhu článku ze záznamu autority formy a žánru – *recenze*
- 610 – údaje věcného popisu ze záznamů klíčových slov
- 615 – údaje věcného popisu ze záznamu předmětové kategorie *výtvarné umění*
- 675 – údaje systematického třídění ze záznamů MDT
- 700 – údaje o autorovi článku ze záznamu personální autority *Zdeněk Kuchyňka*

Záznamy autorit mají v informačním systému Středočeské vědecké knihovny v Kladně dvě funkce:

- poskytují selekční údaje do bibliografických záznamů
- obsahují faktografické informace v případě, že se jedná o záznamy osob, památek nebo míst se vztahem k Středočeskému kraji

Ukažme si na závěr dva příklady záznamů, které mají charakter **regionální faktografie**.

Obr. 4 Záznam Mikoláše Aleše z databáze přístupné na internetu jako součást katalogu IPAC (1. část záznamu – životopisné údaje, klíčová slova, citace)

Jméno	Aleš Mikoláš
Data	1852-1913
Datum naroz.	18.11.1852 Mirovice
Zemřel(a)	10.07.1913 Praha
Působnost	 Kladno Praha Slaný
Charakt.	Malíř, kreslíř a ilustrátor.
Životopis	Nejvýraznější osobnost generace Národního divadla. V pozdně romantickém duchu formoval představu české historie. Dospěl k předsecesnímu výrazu a polohám blízkým symbolismu. V r. 1877 první starosta Spolku výtvarných umělců Mánes. Mj. působil též ve Slaném a v Kladně. Pro budovu kladenské lékárny U české koruny zhotovil návrhy výzdoby patra průčelí v intencích české novorenesance. Návrhy realizoval malíř Josef Bosáček v r. 1891. Pro nájemce kročehlavského pivovaru Otakara Zachara navrhl výzdobu vstupní brány pivovaru se symboly pivovarnictví. - Autor epického cyklu <i>Vlast</i> pro Národní divadlo, obrazů z českých dějin a lidových písní.
Klíč. slova	výtvarníci * malíři * ilustrátoři * kreslíři
Citace	PERGL, J.: Mikoláš Aleš a Cyril Bouda. Kulturní kalendář Kladno, 1965, č. 11, s. 1 TIETZE, Zdislav: Za Mikolášem Alešem. Kladenská záře, 1983, roč. 33, č. 46, s. 6 BAREŠ, Josef: Smutná spořivost. Svoboda, 18.12.1986, roč. 96, č. 298, s. 5 BAREŠ, Josef: Upomínka na Mikoláše Aleše. Svoboda, 29.10.1986, roč. 96, č. 255, s. 5 ŠPECINGER, Otakar: Mikoláš Aleš a náš kraj. Mělnicko, 1997, roč. 36, č. 48, s. 3

Obr. 5 Pokračování záznamu Mikoláše Alše (odkazy):

Zivotopis	Nejvýraznější osobnost generace Národního divadla. V pozdně romantickém duchu formoval představu české historie. Dospěl k předsecesnímu výrazu a polohám blízkým symbolismu. V r. 1877 první starosta Spolku výtvarných umělců Mánes. Mj. působil též ve Slaném a v Kladně. Pro budovu kladenské lékárny U České koruny zhotovil návrhy výzdoby patra průčelí v intencích české novorenesance. Návrhy realizoval malíř Josef Bosáček v r. 1891. Pro nájemce kročehlavského pivovaru Otakara Zachara navrhl výzdobu vstupní brány pivovaru se symboly pivovarnictví. - Autor epického cyklu Vlast pro Národní divadlo, obrazů z českých dějin a lidových písní.
Klíč. slova	výtvarníci * malíři * ilustrátoři * kreslíři
Citace	PERGL, J.: Mikoláš Aleš a Cyril Bouda. Kulturní kalendář Kladno, 1965, č. 11, s. 1 TIETZE, Zdislav: Za Mikolášem Alšem. Kladenská záře, 1983, roč. 33, č. 46, s. 6 BAREŠ, Josef: Smutná spořivost. Svoboda, 18.12.1986, roč. 96, č. 298, s. 5 BAREŠ, Josef: Upomínka na Mikoláše Alše. Svoboda, 29.10.1986, roč. 96, č. 255, s. 5 ŠPECINGER, Otakar: Mikoláš Aleš a náš kraj. Mělnicko, 1997, roč. 36, č. 48, s. 3 PŘIBYL, V.: Osobní kartotéka
Soubor	Soubor osobních jmen - regionální osobnosti
Odkazy	(5) Soubor autorit korporací a akcí - regionální památky (1) Soubor autorit geografických jmen - regionální místopis (4) Beletrie (11) Literatura pro děti a mládež (24) Odborná literatura (knihy a mapy) (10) Databáze článkové bibliografie (6) Souborná databáze regionálních dokumentů

Obr. 6 Záznam Domu U České koruny v Kladně se sgrafity podle návrhu Mikoláše Alše:

Název	Dům U České koruny, Kladno, Česko
Odkaz viz.	U České koruny, Kladno, Česko Dům čp. 499, Kladno, Česko
Místo	Kladno , T. G. Masaryka 499
Události	1896 na domě vytvořena sgrafita 1992 rekonstrukce domu
Osobnosti	Aleš Mikoláš - Malíř - 1852-1913 Kroťký Václav - Architekt - 1855-1920 Bosáček Josef - Malíř - 1857-1934
Klíč. slova	domy * lékárny * lékárníci * sgrafita * novorenesance * pseudorenesance
Popis	Zdobený nárožní dům nedaleko kaple sv. Floriána. - Bývalá nejstarší lékárna v Kladně, založená v r. 1884 kladenským lékárníkem Janem Barcalem. Dům v r. 1891 novorenesančně přestavěn architektem Václavem Kroťkým. - Patrový dům s vlysovým nápisem APOTHEKA nad vchodem, vchodový štít zakončen polychromovanou královskou korunou. Sgrafita podle návrhu malíře Mikoláše Alše vytvořil J. Bosáček (E. Poche uvádí A. Waldhausera). V ornamentální výzdobě ukryty dva monogramy prvního majitele Jana Balcara, JB (stejný monogram měl i další majitel lékárny, Jaroslav Balej). Tři kruhové medailonky mezi okny znázorňují předložení receptu na přípravu léku, sběr léčivých bylin a výdej léku. - Původní zařízení lékárny se nedochovalo. Vlastní prostory obchodu několikrát přestavovány, nějaký čas zde umístěna prodejna papírnictví, později porcelánu a elektrospotřebičů. Při rekonstrukci prostor v r. 1992 usazen na dům nový dřevěný portál, lékárna se sem však opět nevrátila.
Citace	POCHE, Emanuel; et al.: Umělecké památky Čech. 1. vyd. Sv. 2. Praha : Academia, 1978, s. 51

Obr. 7 Fotografie připojená k záznamu Domu U České koruny v Kladně:

Advanced Rapid Library, ako jeden z najmodernejších informačných systémov pre spracovanie a sprístupňovanie informácií akéhokoľvek druhu, svojou otvorenosťou a vysokou flexibilitou ponúka riešenie i pre informačné systémy múzeí, galérií, archívov a iných pamäťových inštitúcií.

Systém vychádza z viacvrstvovej architektúry typu klient-server s dátovou štruktúrou kompletne oddelenou od samotných nástrojov, ktoré riadia celý proces spracovania a sprístupňovania.

Jadro systému tvorí World Wide Web, komunikačné protokoly a štandardy a modul IPAC (Internet Public Access Catalogue)

Pre evidenciu zbierok a zbierkových predmetov, ako aj jednotlivých skupín zbierkových predmetov, slúžia v systéme viaceré fyzické databázy. Na základe užívateľom definovaných pravidiel je možné v rámci jednej fyzickej databázy budovať viacero logických databáz. Ak vychádzame z potrieb múzeí, tak by sme mohli rozdeliť jednotlivé typy záznamov asi takto:

- záznamy jednoduchých číselníkov (rôzne zoznamy typu kód, názov či popis, poprípade popis pre tlač, či v inom jazyku)
- záznamy viacúrovňových a viacjazyčných validačných tabuliek (napr. geografické oblasti, vecné zatriedenie zbierok či predmetov, pričom tieto sú špecifické pre jednotlivé typy zbierkových fondov, osobností, atď)
- záznamy zbierok, podzbierok, skupín zbierkových predmetov, samotných zbierkových predmetov, ako aj jednotlivých exemplárov v rámci zbierkového predmetu
- záznamy, vyjadrujúce určitú činnosť - záznamy transakcií (napr. požiadavky na zapožičanie, samotné zapožičanie jednotlivých zbierok, či časti zbierkových predmetov, vedecká revízia, atď.)

Pri spracovaní jednotlivých typov záznamov však vznikajú vzájomné väzby medzi záznamami v rámci jedného typu záznamov, ako aj medzi záznamami rôznych typov (napr. zbierkový predmet sa skladá z viacerých častí - ide o väzbu medzi zbierkovým predmetom ako celkom a jeho jednotlivými časťami, väzba medzi skupinou zbierkových predmetov a jednotlivými zbierkovými predmetmi v rámci tejto skupiny, ale tiež väzby medzi zbierkovým predmetom, či zbierkou a osobou, ktorá ho identifikovala, alebo väzby medzi zbierkovým predmetom a záznamom z viacúrovňového slovníka pre jeho zatriedenie z vecného hľadiska napr. určenie materiálu či techniky u výtvarného umenia, alebo zaradenie predmetu v rámci radu, čeľade, rodu, druhu atď, ale tiež väzby medzi použitými terminmi a ich synonymickými vyjadreniami, ako aj vyjadrenie väzieb typu nadradenosti, či podradenosti termínov atď.).

K prednostiam systému Advanced Rapid Library patria tiež nástroje, ktoré umožňujú rovnako vytvárať statické, ako aj dynamické väzby medzi súvisiacimi záznamami z rôznych zdrojov, teda aj z externých informačných zdrojov. V tomto prípade máme prevažne na mysli pripojenie obrázkových, zvukových, či multimediálnych dokumentov k jednotlivým informáciám v záznamoch, ako aj prelinkovanie záznamov na iné súvisiace záznamy. Pre vytváranie dynamických linkov systém Advanced Rapid Library ponúka hneď viacero nástrojov. K tým základným patrí prevažne Open URL, ale tiež OAI, či protokol Z39.50, ktorý u nás je už veľmi dobre známy prevažne v knižniciach, ale vo svete sa tento protokol využíva veľmi často i v oblasti múzeí, galérií, ale i vládnych informačných systémov atď.

Systém Advanced Rapid Library ponúka svojim používateľom vysokú flexibilitu pri výbere selekčných prvkov, ako aj pri tvorbe vlastných zobrazovacích formátov. Všetky spomenuté nástroje sú zapracované do príjemného grafického používateľského prostredia pre spracovateľa i používateľa.

Advanced Rapid Library tak predstavuje jednotný nástroj pre automatizáciu a digitalizáciu spracovania záznamov o zbierkových predmetoch, rovnako ako aj nástroj pre vzájomnú kooperáciu a integráciu IS pamäťových inštitúcií a obsahuje tiež širokú paletu nástrojov pre diferencované sprístupňovanie informácií prostredníctvom webových služieb, ako aj nástroje pre poskytovanie služieb nad informáciami, ktoré sú buď priamo zadávané do systému, alebo automaticky získavané z iných informačných zdrojov.

Jiří Mika, Středočeská vědecká knihovna v Kladně a Nadežda Andrejčíková Cosmotron Bohemia, s.r.o.